

23/12/94

יש די כוח לראש הממשלה

מאת פולס

בשנים שדוד בן-גוריון היה ראש הממשלה, לא חשב איש בישראל כי יש צורך לחוק את מעמדו. הקשיים הכרוכים בכינונה של קואליציה ובמניעת התפוררר תה לא פסחו אף עליו. כימי "הפי" רשה" נהנה פנחס לבון מתמיכת רוב האינטליגנציה, שהתמרדה במי שהתחיל להצטייר בעיניה כשליט כלייכול, אם לא כעריץ ממש. משה שרת נקרא לראשות הממשלה יותר כמחליף זמני לבן-גוריון מאשר כיוורשו לצמיתות; ודי בכך להסביד מדוע לא הצליח להטייל ברות על שר הביטחון (פני"חס לבח) ועל הרימטכ"ל (משה דיין). לוי אשכול מצא עצמו כתי-קופת ההמתנה שלפני מלחמת ששת הימים חשוף לביקורת חריפה של אמצעי התקשורת ושל צמרת צה"ל; אשכול היה פחות סמכותי מבן-גוריון, אבל איש לא תלה את האשם במבנה המשטר הקונסטיטוציוני. גולדה מאיר מילאה אחר כל כמיהה לראש ממשלה "חוק", והוא הדין במנחם בגין.

בשנות השמונים החלו לגשב רוחות חדשות; סמכותו של ראש הממשלה לפטר שר לא נתפסה עוד כממלאה את כל הצרכים. הורגש הצורך לשתף את כל חברי

המפלגה בהרכבת רשימת המועמדים לכנסת; וכך בכך עם שינוי זה, התחוק והלך בציבור הרעיון שר-אוי לבחור את ראש הממשלה כבי-חירות ישירות. כך נולד החוק שהנהיג בחירות ישירות לראשות הממשלה. החוק, שנחקק סופית במאוס 1992, קובע כי ראש הממשלה ייבחר בראשונה בבחירות ישירות עם הבחירות לכנסת ה-14 - כלומר, בשנת 1996. אולם הבי-ריות התייחסו אל ראש הממשלה שזכה באמון הכנסת ה-13 כאילו כבר נבחר בבחירות ישירות; יצחק רבין עצמו החל לנהוג כאילו זכה בכהונתו בבחירות ישירות וחברי הממשלה הסתגלו לתפיסתו.

רבין מנסה לשלוט לפי הדגם של נשיא ארצות הברית, וככל שרבים מתלוננים על סגנונו - דר"מה שהקהל הרחב אינו מוצא בו פגם.

ח"כ אברהם בורג ניסה לפני חודשים אחדים למרוד בסגנון זה, אבל לא נענה בתמיכה במפלגת העבודה; ואם ח"כ עוזי לנדאו, איש ליכוד, מבקש עתה לדרות את יישומו של חוק הבחירות הי-שירות לראשות הממשלה עד לש"נת 2000, כלומר, עד לבחירות לכנסת ה-15, יש לדרות ניסיון זה. אפשר לטעון כי חוק הבחירות הישירות מקנה לראש הממשלה עוצמה מופרזת, אבל אין לטלטל

את המשטר הקונסטיטוציוני כל שנתיים.

מרחיית הצעת החוק הפרטית של ח"כ עוזי לנדאו אין להסיק כי הכרח להמשיך דווקא בדרכו של חוק הבחירות הישירות ולהוסיף להחליש את הכנסת. לפי החוק הקיים, יכולה הכנסת להפיל את ראש הממשלה ברוב של 61 קו"ל; ח"כ אליעזר זנברג (צומת) מציע כי רוב של 65 חברי בית הנבחרים, יהיה דרוש להבעת אי-אמון לראש הממשלה, שיאלץ במקרה זה להתפטר; ויש שהיו דורשים אפילו רוב של 70 חברי כנסת.

אילו התקבלה דעה זו, היתה הכנסת מוזתרת על סמכותה כלפי ראש הממשלה. ולמעשה, גם התי-קבלותה של הצעת זנברג היתה הופכת את ראש הממשלה כמעט לבלתי-יניתן לסילוק - מה גם שהכנסת שתפיל את ראש הממשלה תהיה חייבת להתפזר.

אפשר לטעון, כי סמכות הכני-סת להעביר את ראש הממשלה לום בבחירתו האישית הישירה; אבל אם לא נרצה להנמיך את הכנסת לדרגת הרייכסטג הגרמני בתקופת הקיסרות (והיה ביכולתו להכשיל את הקנצלר במניעת רוב מהצעות חוק שהלה היה מעוניין בהן, אבל לא יכול להביע לו אי-

אמון), יש לדרות את הגרלת הרוב מ-61 ל-65.

ח"כ צחי הנגבי (ליכוד) רוצה לשלול מהכנסת את הסמכות לאשר את השרים שממנה ראש הממשלה; שוב אפשר לגלות סתי-רה בין בחירות ישירות לראש הממשלה ובין סמכות הפרלמנט למנוע כהונה מיניסטריאלית מא-דם שראש ממשלה פלכיסטיטרי רוצה כי יישב בממשלתו. אבל גם כאן רצוי כי ראש ממשלה לא ייה נה מהכוח למנות שרים כאילו הם מזכיריו.

מי שחותר לחיזוקי מוחלט של המשטר הנהוג בארצות הברית, ירצה כמובן לתמוך בהצעת הנגבי; אך מי שסבור כי בחירות ישירות ממילא מקנות לראש הממשלה מעמד חזק דיו כלפי בית הנבחרים, יצטרך להתנגד לה. בוועדת החוקה, חוק ומשפט נחלקו הקולות שווה בשווה; לרעתו, חשוב לאון בין כוחו של ראש הממשלה לכך חוה של הכנסת. אין לבטל כל תלות של ראש הממשלה ברצונם של חברי הכנסת, שגם הם נבחרו העם.

מי שהיה להוט לחזק את מעמ"דו של ראש הממשלה - שנתיים ורבע של כהונת יצחק רבין יכר-לות להביאו על סיפוקו ולצנן את להיטותו להוסיף עוד כוח לראש הממשלה.